

**МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
ПРИ ВИВЧЕННІ ОСОБИСТОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА УРОКАХ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Ігор Коляда,

*доктор історичних наук, професор кафедри методики
навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Національного
педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(м. Київ, Україна)*

Марія Санкович,

*вчителька суспільствознавчих дисциплін вищої категорії
Яблуніцького загальноосвітнього закладу середньої освіти
(м. Яремче, Україна)*

Проаналізовано необхідність реалізації міжпредметних зв'язків як способу отримання знань на уроках історії. Визначено суть терміна «міжпредметні зв'язки». З'ясовано дидактичну мету встановлення міжпредметних зв'язків в освітньому процесі на уроках історії України: забезпечення цілісної системи знань і розвиток критичного мислення. Наведено обґрунтування необхідності і шляхів реалізації міжпредметних зв'язків як способу отримання теоретичних знань та практичних компетентностей на уроках історії України.

Ключові слова: *Леся Українка, міжпредметні зв'язки, історична особистість, історія України, українська література.*

The need for the implementation of interdisciplinary links has been analyzed as a way to reject knowledge in history lessons. The essence of the term «interdisciplinary links» is designated. The didactic meta of the establishment of interdisciplinary links in the process of rejecting knowledge at the lessons of the history of Ukraine: securing the integral system of knowledge and development of critical misdirection has been established. There has been introduced an outline of the need and ways of realizing different subject matters as a way of eliminating technical knowledge in the lessons of history of Ukraine.

Key words: *Lesya Ukrainka, interdisciplinary links, historical specialty, history of Ukraine, Ukrainian literature.*

Міжпредметні зв'язки – взаємна узгодженість навчальних програм, обумовлена системою наук і дидактичними цілями. Дидактичні принципи науковості та систематичності знань вимагають розташування окремих предметів таким чином,

щоб вивчення однієї дисципліни могло спиратися на знання, викладені в інших дисциплінах.

Актуальність реалізації міжпредметних зв'язків в навчанні обумовлена сучасним рівнем розвитку освіти, де якраз виражена інтеграція суспільних, природничих і технічних знань. Навчальні дисципліни об'єднуються у вивченні складних комплексних проблем сучасності, які висувають нові методи та підходи до вивчення історичних особистостей. Інтеграція наукових знань в умовах Нової української школи висуває нові вимоги до вчителів. Зростає роль знань вчителя в галузі суміжних з його спеціальністю наук і компетентностей комплексно застосовувати їх при вирішенні наукових і освітніх завдань. Міжпредметні зв'язки є актуальним засобом комплексного підходу до освітнього процесу здобувачів освіти в умовах Нової української школи. Наявність міжпредметних зв'язків в навчальних програмах дозволяє викликати в здобувачів освіти основної школи уявлення про системи понять і універсальних законів суспільного розвитку, а в здобувачів освіти старшої школи – про загальні теорії і тенденції суспільного та історичного розвитку.

Місце загальноосвітньої навчальної дисципліни історії України в системі підготовки здобувачів освіти визначається, перш за все, тим, що він відіграє вирішальну роль у формуванні поглядів на розвиток суспільства, у становленні особистості, що володіє власними переконаннями і громадянською відповідальністю щодо долі та перспектив розвитку своєї країни. Головна мета в навчанні історії України – формування всебічно розвинутої, гармонійної і соціально активної особистості, яка долучається до загальнолюдських цінностей та досягнень української культури, особистості креативної і самостійної, з почуттям глибокої відповідальності за долю України. Виходячи з мети вивчення історії України, можна стверджувати, що її вивчення повинно передувати вивченню ряду предметів – української літератури, громадянської освіти, географії, або по можливості вивчатися синхронно. Але міжпредметне значення історії України не обмежується лише створенням історичної основи для вивчення інших навчальних дисциплін, набагато важливіше освоєння і застосування принципів історизму, наукової об'єктивності при вивченні інших предметів. У дидактичній та педагогічній літературі існує значне різномаяття у визначенні поняття «міжпредметні зв'язки». Одним з більш повних визначень є

таке: «міжпредметні зв'язки є педагогічною категорією для позначення синтезу, інтеграційних відносин між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення в змісті, формах і методах освітнього процесу і виконують освітню, розвиваючу і виховну функцію в їх обмеженій єдності» [1, с.58]. Взаємозв'язок курсу історії України з іншими предметами здійснюється на різній сюжетній, понятійній і фактичній основі, при різного ступеня узагальнення знань і сформованості вмінь, в залежності від бази накопичених знань з різних предметів. Учителю історії України необхідно більш детально знати не тільки навчальні програми з навчальних дисциплін, але і підручники та методичні посібники з української літератури.

Знайомлячись зі змістом суміжного предмета, учителю історії України важливо зрозуміти ступінь конкретизації фактів, глибину їх узагальнення, передбачуваний рівень сформованості компетентностей (як загальнонавчальних, так і специфічних для цього предмета), а головне – метод пізнання, застосований у цьому предметі. Виділяють два етапи на шляху встановлення міжпредметних зв'язків: перший – початковий, або підготовчий, – приурочений до початку вивчення навчальної теми на широкій міжпредметній основі; другий – основний, що представляє безпосереднє розкриття провідних положень теми на межпредметній основі [2, с.37].

Суть цих етапів полягає в наступному: *перший, підготовчий етап* забезпечує загальну орієнтацію здобувачів освіти у змісті вивчення особистості Лесі Українки, їх психологічну готовність до вивчення навчальної теми на міжпредметній основі. З цією метою на початку її вивчення ведеться робота, яка підводить здобувачів освіти до усвідомлення інтеграційного характеру змісту теми, де вивчається особистість Лесі Українки, до необхідності при розкритті її провідних положень використовувати знання з інших предметів, а також до розуміння того, як має бути організована для цього робота. В результаті вчитель разом зі здобувачами освіти визначає перспективний план вивчення теми на широкій міжпредметній основі. *На другому етапі*, відповідно до розробленого вчителем спільно зі здобувачами освіти плану вивчення теми, будується наступний, основний етап по безпосередньому розкриттю вивчення особистості Лесі Українки. Побудова навчального процесу вимагає від вчителя історії України більш поглиблено знайомитися зі змістом

провідних ідей української літератури, обумовлюючи тим самим все ширші контактні зв'язки між учителями. У результаті, робота по здійсненню міжпредметних зв'язків не обмежується уроками, а вимагає організацію міжпредметних семінарів, екскурсій, письмових перевірочних робіт, різних конференцій, широкого використання інтерактивних технологій навчання. Важливо мати уявлення про прийоми здійснення міжпредметних зв'язків на уроках історії України та української літератури при вивченні особистості Лесі Українки, які, в свою чергу, пропонуємо розділити на кілька груп (таблиця 1).

Таблиця 1

Методи і прийоми, орієнтовані на встановлення міжпредметних зв'язків на уроках історії України	Специфічні методи і прийоми навчання на уроках історії України
<p>1) виклад учителем на уроках історії України навчального матеріалу з української літератури;</p> <p>2) бесіда на відтворення знань здобувачів освіти української літератури;</p> <p>3) використання вчителем наочних посібників (предметних і аудіовізуальних);</p> <p>4) постановка питань проблемного характеру;</p> <p>5) дані про Лесю Українку вивчаються за матеріалами української літератури; веб-сайтами, електронними енциклопедіями, матеріалів з ютуб-каналу;</p> <p>7) використання деяких матеріалів віртуальних екскурсій міжпредметного змісту.</p>	<p>1) самостійна і спільна робота з учителем на уроці з матеріалами української літератури;</p> <p>2) створення та використання комплексних наочних посібників з узагальненим навчальним матеріалом;</p> <p>3) виконання презентацій, які спільно розробляються і оцінюються вчителем історії України та української літератури;</p> <p>4) ведення міжпредметних опорних конспектів;</p> <p>5) спільна робота вчителів двох предметів по організації вивчення міжпредметних зв'язків;</p> <p>6) творчі завдання міжпредметного характеру;</p> <p>7) презентації, експрес-журнали, відео звіти, веб-сторінка у фесбуці та інстаграмі, складені за матеріалами екскурсій міжпредметних змісту</p>

Учителю варто глибоко усвідомити спільну мету здійснення міжпредметних зв'язків у освітньому процесі: 1) забезпечити послідовне формування наукового світогляду здобувачів освіти; 2) розуміння здобувачами освіти закономірностей суспільного

розвитку; 3) усвідомлене застосування теоретичних знань щодо аналізу й оцінки минулого і сьогодення [2, с. 43].

На яких же принципах мають бути розроблені міжпредметні зв'язки з історії України та української літератури: 1) - необхідно визначити рівень спільності наукових понять, пов'язаних дисциплін; 2) - виключати протиріччя в трактуванні одних і тих же понять, термінів, явищ, дублювання матеріалу; 3) - сприяти цілісному отримання здобувачами освіти знань; 4) - допомогти здобувачеві освіти як можна швидше адаптуватися в навчальному процесі.

Ефективне здійснення міжпредметних зв'язків забезпечується застосуванням системи методичних прийомів і засобів, яка включає: 1) пояснення нового матеріалу про життя і творчість, суспільно-політичні погляди Лесі Українки з опорою на раніше вивчений здобувачами освіти фактичний або теоретичний матеріал з української літератури; 2) навчання прийомам актуалізації і самостійного застосування раніше засвоєних знань і практичних компетентностей про особистість Лесі Українки, в тому числі з використанням інтерактивної дошки, логічних і графічних схем, презентацій, інших наочних посібників; 3) узагальнення знань на міжпредметній основі шляхом складання різних тематичних таблиць; 4) систематичне застосування міжпредметних завдань і питань, що спонукають здобувачів освіти до актуалізації знань раніше вивченого матеріалу; 5) проведення інтегрованих, в тому числі міжпредметних уроків узагальнення, що стимулюють застосування узагальнених знань, в тому числі теоретичних; 6) систему записів, заповнення таблиць, складання схем, підготовку презентацій, які допомагають синтезувати знання, отримані курсу історії України та інших предметів; 7) використання сучасних технологій, інтерактивних дошок, інтернету для розширення кругозору здобувачів освіти та їхніх можливостей для отримання, аналізу та синтезу інформації про Лесю Українку; 8) спільні уроки-семінари, веб-семінари, уроки-прес-конференції, уроки-диспути, уроки-дискусії, інтерактивні конкурси з історії України та української літератури, присвячені розбору і обговоренню різнопланових джерел (епістолярію, спогадів, мемуарів, критичних статей), творів Лесі Українки; 9) проведення уроку одночасно з вчителями історії України та української літератури з метою посилення міжпредметних зв'язків досліджуваного матеріалу про Лесю Українку і більш повного використання його світоглядного потенціалу.

Однак на практиці існує ряд труднощів, з якими педагог може зіткнутися в своїй роботі при реалізації принципу міжпредметних зв'язків. Відзначимо деякі з них: 1) недолік навчальних і методичних матеріалів щодо реалізації міжпредметних зв'язків; 2) розрізненість змісту навчальних і суміжних предметів по роках навчання (в історії України особистість Лесі Українки вивчається в 9 класі, а на уроках української літератури – в 10 класі); 3) недостатнє володіння вчителем історії України змістом української літератури; 4) відсутність досвіду при реалізації принципу міжпредметних зв'язків; 5) неузгодженість змісту навчальної програми історії України зі змістом програми української літератури; 6) нерациональне планування своєї діяльності з підготовки до використання міжпредметних зв'язків в процесі навчання [3, с.101].

Аналізуючи проблему міжпредметних зв'язків, можна сказати, що вся робота вчителів з їх реалізації, має бути спрямована на створення в здобувачів освіти продуктивної, єдиної за змістом і структурою системи відповідних компетентностей. Використання міжпредметних зв'язків в процесі підготовки до занять вимагає значної кількості часу і взаємодії кожного вчителя.

Отже, міжпредметні зв'язки – найважливіший фактор оптимізації освітнього процесу, підвищення його результативності, усунення перевантаження вчителів і здобувачів освіти в умовах реалізації концепції Нової української школи. Застосування міжпредметних зв'язків на уроках історії при вивченні особистості Лесі Українки в умовах Нової української школи має посприяти розвитку системного мислення і формування в здобувачів освіти єдиної інтегрованої картини світу, забезпеченню сучасній освіті практико-орієнтованого характеру.

Література

1. Баханов К. Традиції та інновації у навчанні історії в школі: дидактичний словник-довідник / К. Баханов. – Запоріжжя : Просвіта, 2002. – 108 с.
2. Глинская, Е. А. Межпредметные связи в обучении / Е. А. Глинская, С. В. Титова. — 3-е изд. — Тула: Инфо, 2007. – 270 с.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо – естетичний цикл. 5 – 11 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 240 с.